

MARIA SZAFRANIEC

PRZEGLĄD CZASOPISM PRAWNICZYCH

Prezentowany przegląd czasopism zawiera streszczenie artykułów z zakresu prawa karnego i nauk penalnych opublikowanych od listopada 2001 r. do kwietnia 2002 r. Opracowanie zostało sporządzone na podstawie następujących tytułów: *Palestra*, *Państwo i Prawo*, *Prokuratura i Prawo*, *Przeгляд Sądowy*.

PALESTRA

Michał Głowacki w artykule *Prześlanki dopuszczalności kasacji a konstytucyjna zasada równości wobec prawa* (*Palestra* 2001, nr 11–12) kieruje szczególną uwagę na instytucję kasacji, która będąc nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia prawomocnych orzeczeń, nowelizacją z dnia 20 lipca 2000 r. poddana została daleko idącym zmianom, jeżeli chodzi o zakres przyznania prawa do skorzystania z tego środka. Dlatego też autor dostrzega potrzebę ponownego omówienia tej instytucji, poddając szczegółowej analizie przepis art. 523 k.p.k. Na podstawie zaprezentowanej w opracowaniu problematyki M. Głowacki wskazuje na rysującą się nierówność w zakresie dysponowania środkami zaskarżenia w postępowaniu karnym, wyrażając tym samym wątpliwość co do zgodności art. 523 § 2 k.p.k. z ustawą zasadniczą.

Lech K. Paprzycki w artykule *Świadek anonimowy — standard europejski a realia postępowania karnego* (*Palestra* 2002, nr 1–2) prezentuje własne stanowisko dotyczące instytucji świadka anonimowego, na tle argumentacji przedstawionej w uzasadnieniu SN — postanowienia z dnia 7 marca 2001 r. IV KKN 617/00. Intencją przedstawienia własnych poglądów, jak

zaznacza autor, jest zwrócenie uwagi na pewne nasuwające się wątpliwości mające zasadnicze znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania świadka anonimowego w postępowaniu karnym. We wnioskach czytamy: „zeznanie świadka anonimowego, utajnione co do danych osobowych (tożsamości), jako jedyny dowód sprawstwa oskarżonego, ocenione jako wiarygodne w świetle kryteriów określonych w art. 7 k.p.k., gdy jest to dowód bezpośredni, wystarcza dla ustalenia sprawstwa, gdy w sprawie brak jest dowodów przeciwnych, dyskwalifikujących dowód z zeznań świadka anonimowego”.

Tomasz Grzegorzczak w artykule *Obrońca w nowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia* (Palestra 2002, nr 1–2) analizuje regulację postępowania w sprawach o wykroczenia dotyczącą obrońcy, ze szczególnym uwzględnieniem wprowadzonej do procedury wykroczeniowej instytucji obrony niezbędnej, co stanowi całkowite *novum*.

Eugenia Mandal w artykule *Molestowanie seksualne w miejscu pracy* (Palestra 2002, nr 1–2) analizuje problematykę dotyczącą molestowania seksualnego w miejscu pracy wskazując, iż w Polsce nie ma uregulowań prawnych związanych z tym zjawiskiem, podobnych do rozwiązań istniejących w krajach zachodnich. Autorka zauważa również, że w Polsce brak jest orzeczeń dotyczących spraw, które chociażby pośrednio związane są z molestowaniem seksualnym pracownika. W artykule przytoczone zostały ponadto amerykańskie dane dotyczące tego zjawiska. E. Mandal zauważa, że w analizach psychologicznych genezy molestowania seksualnego akcentuje się znaczenie czynników indywidualnych, sytuacyjnych oraz kulturowych. Wskazuje na szczególnie ważny fenomen władzy i statusu, a także na uwarunkowania kulturowe wiążące się z różnicami w statusie społecznym kobiet i mężczyzn. Nie bez znaczenia pozostaje również odmiennosc obyczajowa zachowań w relacjach między płciami. Podsumowując autorka stwierdza, iż molestowanie seksualne jest negatywnym oraz ukrytym zjawiskiem obecnym w życiu społecznym, a szerokie zainteresowanie, jakie ten problem wzbudza na świecie wyrasta nie tyle z ruchów emancypacyjnych, czy też wdrażania doktryny *political correctness*, co raczej z rosnącego znaczenia zagadnień dotyczących godności i zapobiegania przemocy w miejscu pracy.

Barbara Nita w opracowaniu *Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych* (Palestra 2002, nr 3–4) przedstawia instytucję świadka koronnego na tle postanowień konstytucyjnych, zwracając uwagę na kilka problematycznych kwestii. Jak zauważa na wstępie, zawarte w ustawie o świadku koronnym uregulowania zasadniczo nie formułują wymogu zachowania proporcji między przestępstwem popełnionym przez sprawcę, któremu nadaje się status świadka koronnego a przestępstwami, których

sprawcy będą mogli zostać skazani dzięki jego zeznaniom. W świetle tej ustawy nie można wykluczyć nadania statusu świadka koronnego sprawcy przestępstwa większej wagi od przestępstwa, którego sprawca może zostać ukarany dzięki dostarczonym przez świadka koronnego dowodom. Kolejny dylemat, na który autorka zwraca uwagę jest kwestia zgodności przywileju niepodlegania odpowiedzialności za popełnione przestępstwo, jaki gwarantuje się świadkowi koronnemu z wyrażoną w art. 32 Konstytucji zasadą równości wobec prawa. W opracowaniu poruszona została także kwestia przemieszania ról procesowych, wiążąca się z instytucją świadka koronnego.

Krzysztof Lewczuk w artykule *Targ o winę i karę? Porozumienie w polskim procesie karnym* (Palestra 2002, nr 3–4) dokonuje analizy polskiej instytucji dobrowolnego poddania się karze określonej w art. 387 k.p.k. Autor przytacza również genezę instytucji *plea bargaining*, będącej jednym z pierwowzorów polskiego dobrowolnego poddania się karze. K. Lewczuk wskazuje na ideę leżącą u podstaw wprowadzenia tej instytucji, podkreślając jednak, iż: „teza o zyskaniu w wyniku zastosowania instytucji dobrowolnego poddania się karze skazania oskarżonego, przyznającego się do winy, bez kosztownego procesu, w zamian za łagodny wyrok nie może pozostawać w sprzeczności z podstawowymi zasadami procesowymi, m.in. zasadą prawdy materialnej i zasadą obiektywizmu”. Dlatego dokonując recepcji tej instytucji procesowej do polskiej procedury karnej nie należy zapominać o niebezpieczeństwie wypaczenia wyniku procesu i skazania oskarżonego nie za przestępstwa, które rzeczywiście popełnił lecz za te, do których się przyznał.

Przedmiotem artykułu Michała Płachty *Dwie uwagi na temat praktyki ekstradycyjnej* (Palestra 2002, nr 3–4) są dwa zagadnienia prawa ekstradycyjnego: a) przepisy intertemporalne umowy o ekstradycji, b) zakres postępowania dowodowego w sprawie o dopuszczalność wydania. Autor przytacza na wstępie fundamentalne zasady prawa traktatowego zawarte w Konwencji o prawie traktatów. Dalej przedstawiona została interpretacja przepisu o charakterze intertemporalnym zawartego w art. 17 ust. 3 „Ustawy” z 1998 r. Jeżeli chodzi o drugie zagadnienie, autor precyzuje cztery kryteria, które wyznaczają zakres postępowania dowodowego w sprawie o orzeczenie o dopuszczalności wydania. Są to: 1) postanowienia w tym przedmiocie może zawierać umowa, 2) istotne znaczenie ma także treść złożonego przez państwo wzywające wniosku o wydanie, 3) zakres aktywności dowodowej musi być podporządkowany celowi badania, chodzi tutaj o cel konkretnej czynności, 4) znaczenie mają też zasady uczciwego i rzetelnego procesu.

Wojciech Łuniewski w artykule *Stan wyższej konieczności a zasada proporcjonalności dóbr* (Palestra 2002, nr 3–4) poddaje kompleksowej kry-

tyce zasadę proporcjonalności dóbr twierdząc, iż właśnie ta zasada wydaje się stanowić przyczynę aktualnej niepopularności stanu wyższej konieczności w polskim systemie prawa karnego. Przyjęcie tej zasady prowadzi do nieuzasadnionego rozszerzenia zakresu stanu wyższej konieczności. Autor ocenia negatywnie regulację zawartą w art. 26 § 1 k.k., gdyż — jak twierdzi — nie wystarczy mieć na uwadze tylko konkretną wartość dobra poświęconego i ratowanego. Jego zdaniem wyłączenie bezprawności czynu popełnionego w stanie wyższej konieczności uzależnione powinno być od uwzględnienia również innych okoliczności, np. stopnia narażenia dobra ratowanego i poświęconego. W. Łuniewski dostrzega także problem, jaki pojawia się, gdy mamy do czynienia ze zbiegiem dóbr. Krytycznie oceniona została również konstrukcja art. 26 § 2 k.k. Główny zarzut, jaki podnosi autor, to zbyt szeroki zakres wyłączenia odpowiedzialności, pozbawiony dodatkowych ograniczeń pozwalających na jego zastosowanie tylko w odniesieniu do tych sprawców, którzy naprawdę na to zasługują. Polska regulacja stanu wyższej konieczności zdaniem W. Łuniewskiego jest zbyt szeroka. Pewne ograniczenia co do rażąco szerokiego zakresu obu typów stanu wyższej konieczności można było osiągnąć wprowadzając klauzulę odpowiedniości lub ograniczenia podmiotowe i przedmiotowe.

Wojciech Zalewski w artykule *Historyczne przekształcenia idei kompensacji w ramach odpowiedzialności karnej* (Palestra 2002, nr 3–4) prezentuje krótki rys historyczny obrazujący przeobrażenia idei kompensacji w aspekcie odpowiedzialności karnej. „Punitive system kontroli przestępczości zaczął się tworzyć w Europie w późnym średniowieczu na początku trzynastego wieku, a pełen kształt uzyskał w drugiej połowie osiemnastego wieku”. Jak zauważa, przekształceniu się systemu sankcji towarzyszyło przekształcenie systemu podstaw odpowiedzialności. Przejęcie miejsca pokrzywdzonych w ich reakcji na przestępstwo przez państwo było w pełni zamierzone i miało przede wszystkim na celu odebranie ofiarom prawa do zemsty. W. Zalewski podkreśla, iż wprowadzenie kompensacji, mediacji, itp. do prawa karnego odwraca pewien historyczny proces. W artykule postawiono dużo pytań odnoszących się do kompensacji m.in.: czy wzmocnienie roli pokrzywdzonego nie doprowadzi w którymś momencie do rozerwania dotychczasowych ciasnych ram myślenia o przestępstwie? Czym jest i komu służy sprawiedliwość karna?

PAŃSTWO I PRAWO

Krzysztof Poklewski–Kozieł w artykule *Holenderska ustawa o eutanazji na tle kontrowersji wokół jej przedmiotu* (Państwo i Prawo 2002, nr 1) analizuje holenderskie rozwiązanie zagadnienia eutanazji na gruncie uchwalonej w 2001 r. ustawy o eutanazji. Autor stawia pytanie, jak doszło do tego, że zostało stworzone prawo generalnie udzielające: „określonej grupie zawodowej, przywileju bezkarnego zadawania śmierci temu, kto jej żąda, gdy tylko zostaną spełnione ustawowe warunki poprzedzające i towarzyszące dokonaniu czynu”. W artykule wskazano m.in. na rolę opinii społecznej w kształtowaniu norm prawnych: „podstawą kształtowania się opinii publicznej są tu specyficzne cechy ustrojowe państwa holenderskiego oraz właściwości samego społeczeństwa wyróżniającego się głęboko sięgającym w mentalność, obyczaj, także religię — liberalizmem. Liberalizmem, w którym ważnym elementem dogmatu osobistej wolności jest niezagrażająca innym swoboda nie tylko kierowania własnym życiem, ale również decydowania o sposobie jego zakończenia. Ta wolność ma mieć charakter pragmatyczny, ma być uniezależniona zwłaszcza od wszelkiego ideologizowania tego jak najbardziej w swej istocie »materialnego« fenomenu — śmierci człowieka”. K. Poklewski–Kozieł zaznacza, iż ustawa holenderska nie stanowi wzoru do naśladowania, zasadniczo jednak uważa dyskusję o eutanazji za pożyteczną. Przypomina także konkretny postulat wprowadzenia do polskiego systemu prawnego: „instytucji *Living will* — formalnego oświadczenia woli osoby o pełnej zdolności do czynności prawnych, która domaga się określonego działania — lub zaniechania — od lekarzy sprawujących nad nią opiekę, gdy w nieznaney przyszłości może się ona znaleźć w stanie wykluczającym podejmowanie świadomych decyzji”.

Jerzy Skorupka w artykule *Karnoprawna ochrona dłużników wekslowych i czekowych na podstawie art. 270 § 2 k.k.* (Państwo i Prawo 2002, nr 2) przedstawia na wstępie uwagi dotyczące ochrony dłużników na gruncie art. 270 § 2 k.k. W dalszej części zawarte zostały rozważania oparte na przykładzie dwóch spraw, w których wypełniono weksel *in blanco* niezgodnie z wolą podpisanego. Autor wskazuje także różnicę pomiędzy wypełnieniem blankietu czeku bądź weksla opatrzonego cudzym podpisem niezgodnie z wolą podpisanego, które realizuje znamiona przestępstwa z art. 270 § 2 k.k., a fałszowaniem czeku lub weksla realizującym znamiona przestępstwa z art. 310 § 1 k.k.

Stanisław Waltoś w opracowaniu *Prokuratura — jej miejsce wśród organów władzy, struktura i funkcje* (Państwo i Prawo 2002, nr 4) stwier-

dza, iż rodzące się napięcia na styku prokuratury ze społeczeństwem wskazują potrzebę bliższego przyjrzenia się obecnemu ustrojowi prokuratury. W szczególności na uwagę zasługuje jego zdaniem: a) wewnętrzna struktura organizacyjna prokuratury, b) usytuowanie prokuratury wśród organów władzy sądowniczej i wykonawczej, c) problem funkcji jakie ma pełnić we współczesnym państwie prokuratura. Autor przedstawia m.in.: 1) postulat znowelizowania ustawy o prokuraturze tak, aby kierowanie prokuraturą powierzyć Prokuratorowi Generalnemu, którym nie powinien być Minister sprawiedliwości, 2) propozycję przekształcenia Prokuratury krajowej w Prokuraturę Generalną celem zredukowania nadmiernego wpływu partii politycznych, 3) postulat wzmocnienia poczucia niezależności prokuratora w postępowaniu przed sądem od poleceń wszelkich przełożonych, 4) zatrzymanie rozrostu personalnego prokuratury na szczeblu centralnym i apelacyjnym. W podsumowaniu S. Waltoś podkreśla znaczenie systemu wstępnej selekcji kandydatów do zawodu prokuratora twierdząc, iż jeżeli system ten i szkolenia oraz doksztalcanie profesjonalne nie zmienią się, wszelkie zabiegi legislacyjne mające na celu uczynienie z prokuratury sprawnej instytucji państwowej będą tylko w niewielkim stopniu skuteczne.

Andrzej Gaberle w artykule *W kwestii badań poligraficznych w polskim procesie karnym* (Państwo i Prawo 2002, nr 4) rozważa, czy prowadzona w ostatnim czasie w nauce prawniczej ofensywa zmierzająca do wprowadzenia wyników badań poligraficznych jako środka dowodowego do procesu karnego istotnie służy usprawnieniu dokonywania pewnych prawdziwych ustaleń w procesie karnym. Autor generalnie krytycznie odnosi się do tego rodzaju badania, przytaczając liczne zastrzeżenia. Jego zdaniem: „Badania poligraficzne są z gruntu niewiarygodne z tego względu, że nie ma możliwości kontrolowania czynników wpływających na wynik badania”. A. Gaberle nie zgadza się z twierdzeniem, iż o braku przymusu decyduje konieczność wyrażenia zgody na poddanie się badaniu poligraficznemu. Brak zgody na badanie łączy się co najmniej z podejrzeniem, że osoba taka ma coś do ukrycia, co stawia ją w niekorzystnej sytuacji procesowej. „Ocena odmowy poddania się badaniom poligraficznym przebiega zaś według następującego schematu: złożył oświadczenie i uchyla się od czynności, która ma zweryfikować jego wiarygodność, a zatem jest niewiarygodny”. Autor zdecydowanie wyraża pogląd, iż badanie poligraficzne nie powinno być w procesie karnym dopuszczalne.

Kazimierz Marszał i Jarosław Zagrodnik w artykule *Problem dopuszczalności kasacji od postanowienia sądu, wydanego w trybie art. 306 § 2 k.p.k.* (Państwo i Prawo 2002, nr 4) stwierdzają, iż dopuszczalność wnie-

sienia kasacji od postanowienia sądu o utrzymaniu w mocy postanowienia prokuratora, który umarza postępowanie przeciwko osobie znajduje uzasadnienie w semantycznej i celowościowej wykładni unormowań prawnych analizowanych w tytułowej pracy. Jak twierdzi, taka regulacja: a) „umożliwia pokrzywdzonemu wniesienie zażalenia na postanowienie prokuratora o zaniechaniu ścigania bez obawy, że wykorzystując ustawowo przyznane uprawnienie doprowadzi do pogorszenia swojej sytuacji procesowej”, b) sprzyja realizacji zadań wymiaru sprawiedliwości (zgodnie z przyjętym kierunkiem interpretacji), c) jest zgodna z dyrektywą zawartą w art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k., która gwarantuje pokrzywdzonemu prawo do nadzwyczajnej kontroli odwoławczej w razie, gdy sąd wyda wadliwe orzeczenie. Autor dodaje także, iż pogląd negujący dopuszczalność kasacji w trybie art. 521 k.p.k. od postanowienia sądu utrzymującego w mocy zaskarżone postanowienie prokuratora o umorzeniu śledztwa bądź dochodzenia „może nie sprzyjać staranności w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przez sąd przy rozpoznawaniu zażalenia na postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego, gdy będzie orzekał w przekonaniu, że jego postanowienie o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia prokuratora nie podlega jakiegokolwiek kontroli (ani w trybie nadzoru Prokuratora Generalnego, ani w trybie art. 521 k.p.k.). Z pewnością w zakresie pełnienia funkcji publicznych potrzebne jest zaufanie, ale to zaufanie może wzmocnić kontrola sprawowana przez organ wyższego rzędu”. W opracowaniu wspomniano także o prezydenckim projekcie zmian do Kodeksu postępowania karnego, który stara się rozwiązać analizowany problem.

PROKURATURA I PRAWO

Wincenty Grzeszczyk w artykule *Dowody w nowym kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 11) prezentuje problematykę dowodów na gruncie nowego Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Na wstępie przedstawione zostały uwagi ogólne dotyczące m.in.: a) dopuszczenia dowodu, b) oddalenia wniosku dowodowego. Dalej omówiono przeprowadzenie poszczególnych dowodów.

Krzysztof Szmidt w artykule *Zbieg przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości z niektórymi typami wykroczeń* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) stwierdza, iż w związku z nowelizacją Kodeksu karnego z 2000 r., która przeniosła z kategorii wykroczeń do kategorii przestępstw prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości, odżyły i stały się aktualne za-

gadnienia z pogranicza przestępstw i wykroczeń, wokół których przez kilka lat toczyła się gorąca dyskusja. Autor analizuje kwestię możliwości realizacji jednym czynem znamion przestępstwa i wykroczenia. Jak zauważa: „zgodnie z regułą idealnego zbiegu, czyn realizujący jednocześnie znamiona przestępstwa i wykroczenia będzie podwójnie oceniany, ale wykonuje się tylko jedną karę orzeczoną za przestępstwo, co jest odstępstwem od konstrukcji idealnego zbiegu. Trudno nie zauważyć, że w tym przypadku zachodzą komplikacje prowadzące do bezkarności sprawcy za wykroczenie”. W artykule zawarty został postulat zmodyfikowania przepisów dotyczących zbiegów przestępstw i wykroczeń tak, aby poszerzyć działanie zasady odnoszącej się do kumulatywnego zbiegu przestępstw, także na wykroczenia.

Bogumił Zygmunt w artykule *Konfiskata mienia a przepadek korzyści majątkowych* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) rozważa problematykę dotyczącą przepadku korzyści majątkowych w aspekcie regulacji Kodeksu karnego z 1997 r. Analizie poddano nowelizację kodeksu karnego z dnia 4 lutego 2001 r. modyfikującą art. 45, która powinna przyczynić się do częstszego orzekania przez sądy przepadku korzyści majątkowych. Zdaniem autora konieczne będą jednak: „dalsze udoskonalenia tej instytucji, zwłaszcza gdy chodzi o zdefiniowanie pojęcia »korzyści majątkowych pochodzących z przestępstwa«, a także w zakresie przerwania na oskarżonego ciężaru dowodu w przedmiocie udowodnienia pochodzenia majątku znajdującego się w jego posiadaniu”.

Tomasz Krawczyk w opracowaniu *Niektóre konsekwencje teoretyczno-prawne art. 178 kodeksu karnego* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) podkreśla, iż problematyka przestępczości komunikacyjnej nadal stwarza pole do różnorodnych interpretacji przepisów w tym zakresie. Analizie poddano: a) charakter prawny art. 178 k.k. przed nowelizacją Kodeksu karnego z dnia 14 kwietnia 2000 r., b) charakter prawny art. 178 k.k. po nowelizacji, c) wymiar kary na podstawie art. 178 k.k. Zagadnienie dotyczące wymiaru kary zostało podniesione w tym artykule z uwagi na fakt, iż: „analiza ustawowych zagrożeń przestępstw wskazanych w przepisach, do których odsyła art. 178, zmusza jednakże do refleksji, iż w konfrontacji ze sformułowaniem wspomnianego przepisu to określenie granic, które wiążą sąd, stwarzać może problemy teoretyczne i praktyczne”. Przykładowo sprawcy przestępstwa z art. 173 § 3 popełnionego w warunkach art. 178 § 1 k.k. sąd teoretycznie mógłby wymierzyć karę do 18 lat pozbawienia wolności. W tym przypadku istnieje norma kolizyjna (art. 38 § 2 k.k.); większe problemy stanowić może w niektórych przypadkach dolna granica ustawowego zagrożenia za niektóre typy przestępstw komunikacyjnych, do których zastosowanie ma art. 178 § 1 k.k.

Józef Gurgul w artykule *Wybrane zagadnienia proceduralne opinio-wania sądowo-psychiatrycznego* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) analizuje niektóre kwestie dotyczące opiniowania sądowo-psychiatrycznego ze szczególnym podkreśleniem zasad oznaczania biegłych. W odniesieniu do postanowienia o dopuszczeniu dowodu z biegłego stawia na wstępie tezę, iż organ procesowy powinien zawsze określać imiennie osoby fizyczne, czyli psychiatrów sądowych i zlecać im przeprowadzenie obserwacji oraz przedstawienie opinii o poczytalności oskarżonego. Autor przytacza argumenty przemawiające za takim rozwiązaniem. W artykule poruszone zostało także zagadnienie dotyczące roli instytucji w opiniowaniu sądowo-psychiatrycznym.

Monika Stepanów w opracowaniu *Konsensualne rozstrzygnięcie w sprawach karnych skarbowych* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) analizuje trzy instytucje porozumień procesowych, które: „stanowią następujące po sobie w kolejnych etapach postępowania propozycje konsensualnego rozstrzygnięcia spraw o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, dane przez ustawodawcę sprawcy czynu zabronionego”. Są to: 1) instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, 2) instytucja skazania bez rozprawy, 3) instytucja skróconej rozprawy. Autorka podkreśla, iż przedstawione w opracowaniu rozwiązania, jakie przewiduje Kodeks karny skarbowy miały na celu m.in. przybliżenie również innych instytucji porozumień procesowych, różniących się znacznie od najczęściej stosowanego dobrowolnego poddania się odpowiedzialności. Wskazuje ponadto na całkowitą odmienną dobrowolnego poddania się odpowiedzialności od dobrowolnego poddania się karze z art. 387 k.p.k.

Artykuł Ewy Baran i Krzysztofa Wojciecha Barana *Status prawny urzędników prokuratury* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) poświęcony został osobom zatrudnionym na stanowiskach urzędniczych w prokuraturze. Punkt wyjścia dla rozważań stanowi sprecyzowanie przedmiotowo-organizacyjnego zakresu ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o pracownikach sądów i prokuratury. Po omówieniu zagadnień ogólnych autorzy koncentrują się na problemach dotyczących nawiązania stosunku pracy z urzędnikami prokuratury. Ponadto przedstawione zostały: a) problematyka obowiązków urzędników prokuratury, b) kwestia odmowy wykonania przez urzędnika polecenia przełożonego, c) problematyka zachowania tajemnicy państwowej i służbowej przez urzędników prokuratury, d) uprawnienia przysługujące takim urzędnikom w ramach stosunku pracy, e) obowiązki pracodawcy, f) kwestia dopuszczalności stosowania wobec urzędników prokuratury przepisów o odpowiedzialności porządkowej i dyscyplinarnej, g) tryb dochodzenia roszczeń w sprawach z zakresu prawa pracy przez urzędników prokuratury.

Krzysztof Karsznicki w artykule *Środki prawne zwalczania przestępczości zorganizowanej w Niemczech* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 11) zwraca uwagę na fakt, iż w Niemczech podjęto na przełomie ostatnich 10 lat intensywne działania organizacyjne i legislacyjne mające poprawić skuteczność ścigania najgroźniejszych przestępstw. Funkcjonariusze policji i prokuratorzy mają obecnie do dyspozycji szeroki wachlarz instrumentów prawnych, służących rozpoznaniu środowiska przestępczego, jak też ułatwiających gromadzenie dowodów, które świadczą o działalności przestępczej. Instrumenty do zwalczania przestępczości przewidziane w niemieckim systemie prawnym autor podzielił na osobowe oraz techniczne. Jako uzupełnienie tych środków podaje przepisy umożliwiające konfiskatę i przepadek mienia należącego do sprawców przestępstw. W ramach instrumentów prawnych wykorzystywanych w śledztwie celem udokumentowania zarzutu omówione zostały: 1) ukryty, tajny funkcjonariusz policji, 2) osoba zaufania, 3) osoba dokonująca zakupu kontrolowanego (pod przykryciem), 4) świadek koronny, 5) świadek anonimowy, 6) kontrola rozmów telefonicznych, 7) stosowanie środków technicznych, 8) zajęcie i zabezpieczenie korespondencji pocztowej, 9) śledzenie komputerowe (zwolnione z rygorów ustawy o ochronie danych osobowych). Jeżeli chodzi o instrumenty prawne jakie służą pozbawianiu sprawców przestępstw osiągniętych przez nich nielegalnych zysków omówione zostały: a) konfiskata, b) przepadek mienia, c) zabezpieczenie majątkowe, d) zabezpieczenie gotówki, papierów wartościowych, kamieni szlachetnych i metali szlachetnych w przypadku podejrzenia transgranicznego prania brudnych pieniędzy.

Zbigniew Ćwiąkalski w opracowaniu *Wybrane problemy wymiaru kary za przestępczość zorganizowaną* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) podejmuje na wstępie próbę zdefiniowania pojęcia zorganizowanej przestępczości. Dalej rozważa możliwy wymiar kary w przypadku odpowiedzialności tylko na podstawie art. 258 k.k. Poruszony został także problem relacji między przepisami, które kształtują odpowiedzialność karną sprawcy związaną z działalnością w grupie lub związku przestępczym (art. 258 k.k., a art. 65 k.k.) Z. Ćwiąkalski stawia pytanie, kiedy w stosunku do sprawcy działającego w ramach zorganizowanej przestępczości stosuje się art. 65 k.k. a kiedy jest to niemożliwe. Ponadto omówione zostały przepisy art. 60 § 2–4 k.k. Autor pozytywnie ocenia obecną regulację Kodeksu karnego w odniesieniu do przestępczości zorganizowanej, zarówno dotyczącą obostrzenia, jak i złagodzenia kary w takim przypadku. Twierdzi, iż wskazane są niewielkie modyfikacje, krytycznie odnosi się jednak do projektowanych ostatnio zmian prawa karnego, które cechują zdecydowane obostrzenia kar i radykalne ograniczenia przy-

wilejów omówionych w tym opracowaniu, co jak twierdzi, zasadniczo utrudni walkę ze zorganizowaną przestępczością. Walka ta, jak podkreśla Z. Ćwiąkalski od pewnego czasu zaczęła przynosić korzystne efekty. „Tylko system wyraźnych zmian i jednoznacznych zachęt w zakresie wymiaru kary może nakazać przestępcom zmianę dotychczasowej postawy i współpracę z organami ścigania” stwierdza w podsumowaniu.

W artykule Agnieszki Rybak *Niektóre problemy międzyczasowego prawa karnego* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) omówione zostały następujące zagadnienia: a) zasada *lex mitrior agit* a przedłużenie terminów przedawnienia i warunkowego przedterminowego zwolnienia, b) uprawnienie do warunkowego przedterminowego zwolnienia lub przedawnienia, c) przedłużenie terminów przedawnienia i przedterminowego zwolnienia a Konstytucja RP, d) bieg terminów przedawnienia przestępstw popełnianych przez funkcjonariuszy publicznych, e) stosowanie jednej ustawy do ustalania konsekwencji prawno-karnych czynu, f) *lex mitrior agit* a przestępstwa zakwalifikowane przez nową ustawę jako wykroczenia.

Joanna K. Paśkiewicz w artykule *Świadek koronny in sua causa oraz in altera causa, art. 60 § 3–5 i art. 61 k.k.* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) dokonuje na wstępie porównania instytucji świadka koronnego z nadzwyczajnym złagodzeniem kary uregulowanym w art. 60 § 3–5. W dalszej części analizie poddane zostały przesłanki zastosowania obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary. Autorka zwraca także uwagę na zagadnienie dotyczące prawdziwości udzielanych przez sprawcę organom ścigania informacji. Omówione zostały również dwie inne kwestie: a) waga przekazywanych informacji, b) podmiotowy i przedmiotowy zakres takich informacji. J.K. Paśkiewicz wskazuje także na pewne problemy interpretacyjne jakie pojawiają się na tle wymiaru kary wobec sprawców, którzy spełnili zawarte w art. 60 § 3 k.k. warunki. Chodzi o zbieg dwóch podstaw wymiaru kary: obligatoryjnego nadzwyczajnego obostrzenia z obligatoryjnym nadzwyczajnym złagodzeniem. Drugi dylemat podniesiony w tym opracowaniu dotyczy przypadku, gdy sprawca popełnił przestępstwa w warunkach ciągu przestępstw, spełniając jednocześnie warunki z art. 60 § 3 k.k., a zatem zachodzi zbieg fakultatywnego nadzwyczajnego obostrzenia kary z obligatoryjnym nadzwyczajnym złagodzeniem kary. Podsumowując autorka ocenia pozytywnie instytucję „karnomaterialnego” świadka koronnego, postulując usunięcie w procesie legislacyjnym pewnych błędów redakcyjnych, nastroczających najwięcej zastrzeżeń.

Sławomir Steinborn w opracowaniu *Węzłowe problemy subsydiarnego oskarżenia posiłkowego* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) zwraca szczególną uwagę na następujące zagadnienia dotyczące instytucji subsydiarnego

oskarżenia posiłkowego: a) tożsamość czynu będącego przedmiotem umorzoności postępowania przygotowawczego oraz aktu oskarżenia wnoszonego do sądu przez oskarżyciela posiłkowego, b) wzajemna relacja uprawnień oskarżycielskich pokrzywdzonego oraz uprawnień prokuratora do podjęcia na nowo i wznowienia postępowania przygotowawczego oraz Prokuratora Generalnego do uchylecia prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, c) przymus adwokacki a obowiązek sporządzenia przez adwokata aktu oskarżenia, d) kontrola warunków formalnych aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego, e) odstąpienie od oskarżenia w sytuacji współuczestnictwa po stronie oskarżenia posiłkowego, f) skutki procesowe śmierci oskarżyciela posiłkowego sybysdiarnego. Autor stwierdza, iż obecne unormowanie oskarżenia sybysdiarnego nie zawiera kontrowersyjnych zagadnień, czy niespójnych uregulowań. Mimo to odnaleźć można wiele problemów, które wymagają głębokiej analizy i przemyślenia.

Ryszard A. Stefański w artykule *Czynności wyjaśniające w sprawach o wykroczenia* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) podkreśla na wstępie, iż czynności wyjaśniające stanowią surogat dochodzenia. Dokonuje także krótkiego porównania tych dwu instytucji. Dalej omówione zostały następujące kwestie: a) organy przeprowadzające czynności wyjaśniające, b) rodzaje czynności wyjaśniających, c) zakres czynności wyjaśniających, d) tryb przeprowadzania czynności wyjaśniających, e) stosowanie środków przymusu w toku czynności wyjaśniających.

Krzysztof Karsznicki w artykule *Handel kobietami w Niemczech* (Prokuratura i Prawo 2001, nr 12) zaznacza we wprowadzeniu, iż handel kobietami w Niemczech należy do jednego z głównych obszarów działalności zorganizowanych grup przestępczych, a Niemcy są krajem, do którego przede wszystkim uprowadzane są ofiary handlu. Autor analizuje stan prawny dotyczący tytułowego zagadnienia. W niemieckim kodeksie karnym (StGB) występuje przestępstwo handlu ludźmi, jak wskazano, w typie podstawowym i kwalifikowanym. K. Karsznicki zwraca uwagę na istotną rolę jaką w niemieckim systemie prawnym odgrywają przepisy, które umożliwiają wymierzanie kar majątkowych. Omówione zostały ponadto: a) przepadek przedmiotów i przepadek korzyści jako środki stosowane w walce z grupami przestępczymi czerpiącymi zyski z handlu kobietami, b) sytuacja prawna i socjalna ofiar handlu w Niemczech. Autor podkreśla też, iż Niemcy mają dobrze rozwinięty program ochrony świadków, w ramach którego świadkowie mogą uzyskać nową tożsamość.

Stanisław Waltoś w opracowaniu *Wizja procesu karnego XXI wieku* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) podejmuje próbę stworzenia wizji procesu

karnego w obecnym stuleciu. Autor stawia na wstępie szereg pytań, dotyczących przyszłej kultury i cywilizacji. W artykule przedstawiony został zarys najbardziej prawdopodobnych kierunków ewolucji procesu karnego. I tak, poruszone zostały następujące kwestie: a) podstawowym organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze będzie policja, b) istotne znaczenie ma edukacja przyszłych sędziów i prokuratorów, obecny system rekrutacji jest pełen niekonsekwencji, c) zagadnienie dotyczące modelu środków odwoławczych, d) konsensualizm procesu karnego, który zdaniem S. Waltosia nadal będzie się rozwijać, e) internacjonalizacja procesu karnego; jak twierdzi autor dojdzie do znacznie większej harmonii praw krajowych, f) pokrzywdzony będzie mieć zapewnione realne możliwości kompensacji szkody wyrządzonej przestępstwem, g) nadal funkcjonować będzie system gwarancji praw człowieka, h) proces ulegnie większej technologizacji, protokoły będą spisywane na komputerach, pojawią się video-rozprawy, i) postępowanie dowodowe przed sądem będzie jeszcze bardziej odbiegać od zasady bezpośredniości, j) pojawią się nowe dowody rzeczowe ułatwiające dochodzenie do prawdy, k) zwiększy się dominacja biegłych i specjalistów w dowodzeniu, l) przyszły proces będzie bardziej procesem publicznym w postaci procesu środków masowego przekazu.

Oktawia Górniok w artykule *Ocena prawno-karna oszukańczych bankructw* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) analizuje zachowania określone „bankructwami oszukańczymi”, wskazując, iż główną podstawą karania za kompleksowo ujęte czynności, jakie składają się na oszukańcze bankructwo pozostaje art. 301 § 2 k.k. Autorka przedstawia przykładowe schematy działania sprawcy oszukańczego bankructwa. Podsumowując twierdzi, że prawo karne w sposób wystarczający chroni interesy wierzycieli oraz ponadindywidualne interesy gospodarcze społeczeństwa przed bankructwami oszukańczymi i to niezależnie od tego, czy wszystkie ich elementy, zwłaszcza zamiar doprowadzenia do bankructwa, zostaną udowodnione. Jednakże, jak podkreśla, skuteczność tej ochrony jest tym większa: „im trafniej rzeczywista karygodność czynu zostaje wyrażona w jego kwalifikacji prawnej.”

Tomasz Grzegorzczak w artykule *Postępowania szczególne w sprawach o wykroczenia* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) przedstawia uwagi dotyczące postępowań szczególnych w sprawach o wykroczenia. Omówione zostały zatem: 1) postępowanie przyspieszone, 2) postępowanie nakazowe, 3) postępowanie mandatowe. Autor wskazuje, iż wszystkie postępowania szczególne przewidziane w nowym Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia mają zredukowany charakter. Jeżeli chodzi o tryb przyspieszony to uwzględnione zostały następujące zagadnienia: a) względy podmio-

towe przemawiające za trybem przyspieszonym, b) względy natury przedmiotowej decydując o zastosowaniu takiego trybu, tzn. w sprawach o określone wykroczenia, c) podstawowy warunek postępowania przyspieszonego jakim jest wymóg ujęcia sprawcy na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem i niezwłocznego doprowadzenia go do sądu, d) sposób procedowania w postępowaniu przyspieszonym. Odnośnie do postępowania nakazowego autor stwierdza, iż warunki jego stosowania zostały obostrzone co następnie poddaje analizie. Postępowanie mandatowe, jak zauważa T. Grzegorzczak, zostało w pewnych jego sferach dość istotnie zmodyfikowane przez obecnie obowiązujący kodeks. Dalej przedstawione zostały szczegółowe uwagi dotyczące aktualnego unormowania.

Ryszard A. Stefański w opracowaniu *Oskarżyciel publiczny w sprawach o wykroczenia* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) definiuje na wstępie pojęcie „oskarżyciela publicznego” w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. Następnie omówione zostały poszczególne kategorie oskarżycieli publicznych: a) Policja, b) inspektor pracy, c) organy administracji rządowej, d) organy administracji samorządowej, e) organy kontroli państwowej i samorządowej, f) straż gminne (miejskie), g) organy posiadające uprawnienia oskarżyciela publicznego z mocy przepisu szczególnego, h) instytucje państwowe, samorządowe oraz społeczne, którym uprawnienia oskarżyciela publicznego nadała Rada Ministra, i) prokurator. Na końcu przedstawione zostały przypadki wyłączenia oskarżyciela publicznego.

Magdalena Klepner w artykule *Sprawstwo polecające* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) analizuje instytucję sprawstwa polecającego wprowadzoną przez Kodeks karny z 1997 r. Poruszone zostały takie zagadnienia jak: a) odpowiedzialność karna wydającego przestępny rozkaz, b) istota sprawstwa polecającego, c) podobieństwa i różnice między sprawstwem polecającym a kierowniczym. Autorka stawia także pytanie, czy wobec tak wielu podobieństw, sprawstwo polecające stanowi odrębną postać sprawczą, czy też odmianę sprawstwa kierowniczego. Dlatego też rozważaniom poddane zostały dalej następujące kwestie: a) brak po stronie polecającego zdolności do bycia sprawcą, b) czynny żal osoby polecającej, c) odpowiedzialność sprawcy polecającego w zależności od formy stadialnej w jakiej popełniony został czyn, d) eksces osoby będącej wykonawcą polecenia. W konkluzji M. Klepner stwierdza, iż sprawstwo polecające w istotny sposób nie odbiega od sprawstwa kierowniczego, przede wszystkim zaś nie ma jakichkolwiek różnic w zakresie odpowiedzialności karnej. Dlatego też w artykule wyrażony został pogląd, iż sprawstwo polecające stanowi odmianę sprawstwa kierowniczego z uwagi na istnienie między nimi tak dużych podobieństw.

Dorota Kowalska w artykule *Eutanazja w polskim prawie karnym a granice dopuszczalności interwencji lekarskiej* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) analizuje problematykę eutanazji na gruncie polskiego unormowania prawnego. Autorka podkreśla, iż Kodeks Etyki Lekarskiej w art. 31 wyraźnie zabrania stosowania eutanazji, stojąc na straży życia ludzkiego. Omówione zostały także znamiona przestępstwa z art. 150 § 1 k.k. oraz z art. 151 k.k. W dalszej części przedstawione zostały rozważania dotyczące granic dopuszczalności lekarskiej interwencji. Wskazano wyjątki jakie przewiduje ustawa o zawodzie w odniesieniu do interwencji medycznej, która może odbyć się bez zgody pacjenta. Podsumowując D. Kowalska stwierdza, iż: „W świetle obowiązujących przepisów, w tym możliwości realizacji prawa pacjenta do samostanowienia, zasadne wydaje się rozważenie możliwości poszerzenia art. 34 ustawy o zawodzie lekarza i wprowadzenie przepisu stanowiącego o możliwości złożenia wyraźnego, swobodnego i świadomego oświadczenia woli o charakterze »testamentu życia«. Treść oświadczenia woli decydowałaby o zaprzestaniu bądź kontynuowaniu zabiegów sztucznie podtrzymujących życie na wypadek zaistnienia stanu wyłączającego świadome podjęcie decyzji, czy krańcowego stadium nieuleczalnej choroby. Pacjent mógłby realizować tym samym przysługujące mu prawo autonomii w zakresie decyzji o podejmowanych interwencjach lekarskich”. Zdaniem autorki możliwości manipulowania granicą życia ludzkiego, jakie się aktualnie pojawiają, powinny prawników motywować do tworzenia norm prawnych, które będą przystawać do nowych osiągnięć medycyny. Normy takie powinny, jak podkreśla, uwzględniać światowe standardy w zakresie prawa jednostki do samostanowienia.

Artur Gruszczak w artykule *Eurojust — Europejska Wspólnota Sądowa* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 1) prezentuje podłoże, cele i założenia Eurojust, oceniając jego znaczenie dla dalszej współpracy państw członkowskich Unii Europejskiej w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych. Autor porusza następujące kwestie: a) problematykę dotyczącą walki z przestępczością zorganizowaną we współpracy państw Unii Europejskiej, b) sprawę Europejskiej współpracy sądowej w sprawach karnych, c) ewolucji projektu Eurojust, d) działalności Tymczasowego Zespołu Współpracy Sądowej, e) Konwencji o Eurojust — zarys wstępny, f) Eurojustu w Traktacie Nicejskim. Jak zaznaczono w opracowaniu, idea powołania i formuła funkcjonowania Eurojust w sieci unijnych instytucji oraz organów zaangażowanych w walkę z przestępczością zorganizowaną wskazuje na dwie wiodące orientacje: policyjną i sądową. Eurojust zdaniem A. Gruszczaka może w praktyce zostać w pełni podporządkowany Europołowi, a co się z tym wiąże,

byłby organem o sieciowej strukturze, służącym do wspierania policyjnej walki ze zorganizowaną przestępczością przez urzędników prokuratury i sądownictwa. Zwrócona została ponadto uwaga na fakt, iż wymiar sądowy unijnej współpracy generalnie wiąże się z uporczywymi próbami zbliżenia ustawodawstwa karnego i działań organów aparatu sprawiedliwości poszczególnych państw członkowskich.

Ryszard A. Stefański w artykule *Przestępstwo wywierania wpływu na czynności sądu — art. 232 k.k.* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) poddaje analizie przestępstwo określone w art. 232 k.k. wskazując, iż stanowi ono nowy typ przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości w obecnie obowiązującym Kodeksie karnym, nie znany dotąd Kodeksowi karnemu z 1969 r. Poszczególne omówione zostały: a) przedmiot ochrony, b) podmiot, c) strona podmiotowa, d) strona przedmiotowa, e) zbieg przepisów.

Rafał Korczyński i Robert Koszut w opracowaniu „*Oszustwo*” komputerowe (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) prezentują rozważania dotyczące nowej regulacji w zakresie oszustwa komputerowego. Jak podkreślają jej celem jest przede wszystkim wzmocnienie karnoprawnej ochrony mienia oraz informacji przed atakami, które dokonywane są przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii informatycznych. Autorzy przyjmują pogląd, że typ przestępstwa komputerowego stanowi normatywną modyfikację klasycznej formuły oszustwa. Interpretacja znamion tego przestępstwa została zawężona do manipulacji informatycznych w urządzeniach i systemach komputerowych, których podłoże jurydyczne jest równoważne działaniom oszukańczym opisanym w klasycznym typie oszustwa. Kolejno omówione zostały: a) podmiot, b) przedmiot ochrony, c) czynności sprawcze, d) zamiar *quasi eventualis*.

Małgorzata Bryła w artykule *Sprawstwo a formy stadialne popełnienia przestępstwa* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, jak powinna kształtować się odpowiedzialność sprawcy kierowniczego i sprawcy polecającego w zależności od poszczególnych etapów popełnienia przestępstwa. Autorka prezentuje na wstępie wyrażane w doktrynie poglądy w odniesieniu do tego zagadnienia. W artykule postawiono także pytanie, czy przestępstwo w formie sprawstwa polecającego dokonane jest z chwilą zrealizowania wszystkich znamion tej postaci zjawiskowej, czy raczej w momencie rozpoczęcia przez sprawcę wykonawczego wypełniania znamion określonego typu czynu zabronionego, czy może dopiero w momencie zrealizowania przez sprawcę wykonawczego wszystkich znamion typu czynu zabronionego opisanego w części szczególnej Kodeksu karnego. Kolejna kwestia podniesiona w tym artykule dotyczy odpowiedzialności za przygotowanie do popełnienia przestępstwa w postaci sprawstwa

polecającego. W podsumowaniu M. Bryła stwierdza, iż przedstawione w opracowaniu: „zasady odpowiedzialności sprawcy kierowniczego i sprawcy polecającego na etapie przygotowania i usiłowania, a nawet braku usiłowania popełnienia przestępstwa przez sprawcę wykonawczego, stanowią rozwiązanie kompromisowe pomiędzy zasadą indywidualizacji odpowiedzialności a zasadą *nullum crimen sine lege*”.

Patrycja Hadrych w artykule *Warunki dopuszczenia przedstawiciela społecznego do udziału w postępowaniu sądowym* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) zauważa na wstępie, iż Kodeks karny z 1997 r. dokonał istotnych zmian jeżeli chodzi o warunki dopuszczenia przedstawiciela społecznego do udziału w postępowaniu sądowym. Autorka dokonuje analizy obecnego unormowania w tym zakresie, porównując jednocześnie aktualnie przyjęte rozwiązanie z poprzednio obowiązującą regulacją prawną. P. Hadrych podkreśla, że analiza warunków dopuszczenia przedstawiciela społecznego do udziału w postępowaniu uzasadniają przekonanie o dużej liberalizacji, jaka zaszła w odniesieniu do tego obszaru w stosunku do k.p.k. z 1969 r. Jak wskazuje, dokonane zmiany stanowią raczej zachętę niż przeszkodę ze strony ustawodawcy do częstego korzystania przez organizacje z instytucji przedstawiciela społecznego.

Maciej Łukaszewicz i Andrzej Ostapa w opracowaniu *Nawiązka i karnoprawny obowiązek naprawienia szkody a roszczenia cywilnoprawne* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) dokonują porównania roszczeń cywilnoprawnych jakie wynikają z popełnienia przestępstwa z nawiązką i karnoprawnym obowiązkiem naprawienia szkody. Celem tej publikacji, jak wskazują sami autorzy jest prześledzenie relacji jakie zachodzą między roszczeniami cywilnoprawnymi wynikającymi z popełnienia przestępstwa a nawiązką oraz karnoprawnym obowiązkiem naprawienia szkody na gruncie aktualnie obowiązującego stanu prawnego. Omówiono poszczególne zagadnienia: a) obowiązek naprawienia szkody a dochodzenie roszczeń w postępowaniu cywilnym, b) wyrok sądu cywilnego a możliwość orzeczenia obowiązku naprawienia szkody, c) obowiązek naprawienia szkody a powództwo adhezyjne, d) nawiązka a roszczenia cywilnoprawne.

Marek Siwek w artykule *Ograniczenie prawa do paszportu w postępowaniu karnym* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) przedstawia rozważania związane z ograniczaniem prawa do paszportu w postępowaniu karnym na tle obowiązującego stanu prawnego. Analizie poddane zostały przepisy ustawy o paszportach regulujące tę materię oraz art. 277 k.p.k.

Krzysztof Karsznicki w artykule *Przestępczość narkotykowa w Niemczech* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 2) analizuje obowiązujący obecnie

w Niemczech stan prawny dotyczący przestępczości narkotykowej. Obszar ten reguluje Ustawa o obrocie środkami odurzającymi, która penalizuje wszystkie zachowania polegające na szeroko rozumianym obrocie. Wskazuje także na uchwałę Federalnego Sądu Najwyższego, zgodnie z którą przy ocenie ilości środka odurzającego pod uwagę należy brać przede wszystkim ilość substancji czynnej zawartej w zabezpieczonym narkotyku. Autor podaje również wartości graniczne jakie na tej podstawie przyjęły się w orzecznictwie niemieckim. W dalszej części omówione zostały: a) rozmiary i dynamika przestępczości narkotykowej w Niemczech, b) zastosowanie w sprawach narkotykowych instrumentów jakie służą do zwalczania przestępczości zorganizowanej.

Marek Mozgawa i Patrycja Kozłowska w artykule *Prawnkarne aspekty rozpowszechniania pornografii (analiza dogmatyczna i praktyka ścigania)* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) prezentują na wstępie krótki rys historyczny prawnokarnej regulacji pornografii. Autorzy zwracają uwagę na dwie najbardziej kontrowersyjne kwestie w odniesieniu do problematyki pornografii: a) odpowiedź na pytanie czym jest pornografia, b) aspekt oddziaływania pornografii na człowieka i czy wpływa ona na obniżenie standardów moralnych i obyczajowych w społeczeństwie. W opracowaniu dokonano ponadto analizy ustawowych znamion przestępstw odnoszących się do zjawiska pornografii. Przedstawione zostały także wyniki badań empirycznych w zakresie prawnokarnej problematyki pornografii. Wyniki te dotyczą: a) decyzji jakie zostały wydane w odniesieniu do tych spraw, b) wymiaru kary, c) sprawców. Obecna regulacja oceniona została pozytywnie. Autorzy postulują jedynie podwyższenie granicy wieku do 18 lat, od której byłoby możliwe branie udziału w „przedsięwzięciach” pornograficznych. Zwracają ponadto uwagę na konieczność uregulowania wzajemnej relacji przepisów celem usunięcia nieśpójności między art. 200 § 2 k.k. a art. 202 § 3 k.k.

Dorota Skrzyńska w artykule *Charakter odpowiedzialności z art. 52 kodeksu karnego* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) poddaje analizie regulację zawartą w art. 52 k.k. zwracając szczególną uwagę na charakter tej odpowiedzialności. Przytoczone zostały poglądy doktryny dotyczące charakteru tej instytucji prawa karnego. Co do odpowiedzialności z art. 52, jak zauważa D. Skrzyńska zarysowały się w nauce dwie koncepcje. Pierwsza wykluczająca jej zaliczenie do odpowiedzialności karnej, druga uznająca ją za odpowiedzialność karną.

Damian Szczepański w artykule *Odpowiedzialność karna za naruszenie ustawy o zamówieniach publicznych* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) prezentuje rozważania dotyczące prawnokarnej ochrony instytucji zamówie-

nia publicznego. Omówiona została regulacja określona w art. 297 k.k., która stanowi podstawowy środek ochrony instytucji zamówienia publicznego.

Marek Urbaniak w artykule *Prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego — art. 377 k.p.k.* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) analizuje regulację dopuszczającą prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego na gruncie aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego. Problematyka ta uregulowana została w art. 377 k.p.k. Jak zauważa autor, nowy k.p.k. w większym stopniu niż to czynił k.p.k. z 1969 r. kładzie nacisk na kwestię obecności na rozprawie, jako na prawo oskarżonego niż obowiązkiem. W opracowaniu omówione zostały trzy sytuacje, w których możliwe jest prowadzenie rozprawy pod nieobecność oskarżonego na podstawie art. 377 k.p.k.

Katarzyna Anna Kruk w artykule *Zgoda pokrzywdzonego na przekazanie ścigania karnego* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) przedstawia analizę instytucji przekazania–przejęcia ścigania karnego wprowadzonego do Kodeksu postępowania karnego w 1995 r. Zdaniem autorki instytucja ta stanowi cenny instrument współpracy międzynarodowej, zapobiegając bezkarności sprawców, w stosunku do których nie może być wszczęte postępowanie ekstradycyjne ze względu na przeszkodę obywatelstwa. W artykule zawarty został postulat dotyczący konieczności doprecyzowania przepisu art. 591 § 2 k.p.k. z uwagi na pojawiające się wątpliwości na tle jego stosowania.

Andrzej Ważny w opracowaniu *Zgoda stron na dobrowolne poddanie się karze w trybie art. 387 k.p.k.* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) prezentuje rozważania dotyczące możliwości dobrowolnego poddania się karze na mocy art. 387 k.p.k. Autor pozytywnie ocenia sposób konsensualnego zakończenia postępowania przewidziany w art. 387 k.p.k., mimo iż wskazuje na liczne kontrowersje w odniesieniu do znaczenia poszczególnych kwestii w samym przepisie. Omówiona została w szczególności problematyka dotycząca zgody, a więc kwestie związane z jej wyrażaniem oraz cofnięciem.

Hubert Skwarczyński w artykule *Prokurator w karnoskrowym postępowaniu przygotowawczym* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 3) prezentuje problematykę dotyczącą udziału prokuratora w postępowaniu przygotowawczym na gruncie prawa karnego skarbowego. Autor koncentruje uwagę na: a) nadzorze prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez organy niefinansowe, b) nadzorze prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez organy finansowe, c) przejęciu przez prokuratora sprawy do swego prowadzenia.

Celem artykułu Jacka Izydorczyka i Pawła Wilińskiego *Postępy w ratyfikacji Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego* (Prokuratura

i Prawo 2002, nr 3) jest krótkie przedstawienie aktualnego stanu postępowania ratyfikacyjnego dotyczącego powołania Haskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego w związku z ratyfikacją przez państwo polskie Statutu Rzymskiego. Na wstępie wskazano cele i powody, dla których ustanowiony został taki trybunał. Przedstawiono ponadto specyficzne cechy jakimi taki międzynarodowy sąd się charakteryzuje. Autorzy wyrażają również pogląd, iż samo już istnienie takiego trybunału będzie dodatkowo spełniać niezwykle ważną rolę prewencyjną.

Tomasz Grzegorzczak w artykule *Orzekanie zaoczne w nowym postępowaniu w sprawach o wykroczenia* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) analizuje możliwość orzekania wyrokiem zaocznym w sprawach o wykroczenia, jaka przewidziana została w nowym Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia z 2001 r. Przedstawiona została także krótka charakterystyka poprzednio obowiązującego unormowania tej kwestii.

Katarzyna Kurowska w opracowaniu *Konsensualne sposoby zakończenia postępowania karnego a sytuacja procesowa pokrzywdzonego* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) zauważa na wstępie, iż instytucje pozwalające na zakończenie procesu karnego w oparciu o porozumienie stron wprowadzone przez Kodeks postępowania karnego z 1997 r. zostały zaaprobowane w doktrynie przez większość. Zagadnienie to było także przedmiotem licznych publikacji, które jak podkreśla autorka koncentrowały się głównie na rozważaniach poświęconych problematyce dotyczącej pozycji oskarżonego w trakcie negocjacji. K. Kurowska stwierdza, iż zachodzi także potrzeba poświęcenia uwagi osobie pokrzywdzonego i jego pozycji w trakcie takich procesowych porozumień. Dlatego w opracowaniu zaprezentowane zostały uwagi dotyczące przede wszystkim sytuacji procesowej pokrzywdzonego. Analizie poddane zostały: a) instytucja dobrowolnego poddania się karze przez oskarżonego (art. 387 k.p.k.), b) instytucja skazania bez rozprawy określona w art. 335 k.p.k. Autorka pozytywnie ocenia nowe rozwiązania, wskazując m.in., iż: 1) pokrzywdzony zyskuje większą szansę na naprawienie szkody, gdyż akceptowalność wyroku przez oskarżonego wzrasta, 2) obie wymienione instytucje porozumień karnoprosesowych pozwalają na upodmiotowienie pokrzywdzonego w procesie karnym, 3) pokrzywdzony ma poczucie, że posiada wpływ na swoją sytuację.

Przemysław Palka w artykule *Błąd co do okoliczności faktycznych (error facti)* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) przedstawia rozważania dotyczące obowiązującej aktualnie regulacji błędu co do okoliczności faktycznych. Omówione zostały: a) błąd co do okoliczności stanowiącej znamię typu pod-

stawowego, b) błąd co do okoliczności stanowiącej znamię kwalifikujące bądź uprzywilejowujące typ czynu zabronionego.

Janusz Raglewski w artykule *Podstawy orzekania środków zabezpieczających o charakterze administracyjnym w Kodeksie karnym z 1997 r.* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) dokonuje analizy podstaw do orzeczenia środków zabezpieczających o charakterze administracyjnym jakie przewiduje Kodeks karny z 1997 r. Są to: a) dopuszczenie się przez sprawcę czynu zabronionego w stanie niepoczytalności, b) znikoma społeczna szkodliwość czynu, c) warunkowe umorzenie postępowania karnego, d) zaistnienie okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy czynu zabronionego. Autor zwraca uwagę na dwie zmiany jakie zostały wprowadzone w porównaniu z poprzednią regulacją. W artykule przedstawione zostały poglądy doktryny reprezentowane w odniesieniu do omawianej kwestii.

Jarosław Warylewski w artykule *Pornografia w Internecie — wybrane zagadnienia karnoprawne* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) koncentruje się na zagadnieniach związanych z odpowiedzialnością karną za rozpowszechnianie treści pornograficznych w sieciach komputerowych. Zdaniem autora możliwości skutecznego ścigania sprawców rozpowszechniania pornografii w Internecie są większe aniżeli powszechnie się uważa. J. Warylewski twierdzi, iż najskuteczniejszy sposób ochrony wolności seksualnej w Internecie stanowią działania prewencyjne. Nastawienie represyjne w postaci różnych zakazów spotyka się z negatywnym odbiorem społecznym.

Michał Sowa w artykule *Odpowiedzialność karna sprawców przestępstw internetowych* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) porusza problematykę przestępstw internetowych analizując głównie kwestię odpowiedzialności karnej sprawców takich przestępstw. Jak twierdzi autor, polski Kodeks karny zasadniczo stwarza możliwości ścigania przestępczości komputerowej w stosunkowo szerokim zakresie, a jego unormowania dostosowują polski system prawny do standardów krajów najbardziej gospodarczo rozwiniętych na świecie. Sprecyzowania wymaga regulacja odnosząca się do kwestii miejsca popełnienia przestępstwa, gdyż obecnie nie można ścigać sprawców przestępstw formalnych działających poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którzy popełniają przestępstwo za pomocą polskich systemów komputerowych. Kolejna kwestia wymagająca doprecyzowania dotyczy odpowiedzialności karnej osób innych niż sprawca wykonawczy.

Piotr Gensikowski w artykule *Eutanazja i wspomagane samobójstwo w Holandii (w obliczu zmian)* (Prokuratura i Prawo 2002, nr 4) przedstawia na wstępie uwagi dotyczące terminologii w odniesieniu do zagadnienia

eutanazji. Następnie omówione zostały: a) dorobek orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego w przedmiocie eutanazji i wspomaganego samobójstwa, b) uregulowania prawne odnoszące się do eutanazji i wspomaganego samobójstwa. Przedstawiona została regulacja Kodeksu karnego w wersji sprzed nowelizacji oraz uregulowania pozakodeksowe. W dalszej części omówiona została Ustawa o pozbawieniu życia na żądanie i wspomaganym samobójstwie z dnia 28 listopada 2000 r. Zdaniem autora podstawowe cele jakie ustawodawcy przyświecały to: a) uniwersalizacja kryteriów starannej praktyki lekarskiej w sprawach eutanazji oraz wspomaganego samobójstwa, b) zagwarantowanie jak największej ochrony interesów pacjentów i lekarzy. Nowa regulacja jest lepsza, jak twierdzi, z techniczno-prawnego punktu widzenia.

PRZEGLĄD SĄDOWY

Przemysław Pałka i Jan Kudrelek w artykule *Z problematyki przestępstwa naruszenia miru domowego* (Przeгляд Sądowy 2001, nr 11–12) prezentują rozważania odnoszące się do zagadnienia naruszenia miru domowego. Na wstępie przedstawiony został rys historyczny dotyczący tego przestępstwa. Autorzy wskazali także różne koncepcje wolności. W dalszej części opracowania przedstawiono uwagi odnoszące się do trybu ścigania przestępstwa naruszenia miru domowego. Krytycznie ocenione zostało aktualne rozwiązanie, bowiem przestępstwo to w zasadzie jest czynem, który godzi bezpośrednio w indywidualny interes pokrzywdzonego. Dlatego też z uwagi na sferę życia jednostki, która zostaje tym przestępstwem dotknięta, ściganie powinno być uzależnione od stanowiska pokrzywdzonego. Jak twierdzą autorzy: „potrzeba zagwarantowania ochrony tych interesów, jak również konieczność umożliwienia pokrzywdzonemu skuteczności korzystania z ochrony prawnej, stanowią propozycję *de lege ferenda* objęcia przestępstwa naruszenia miru domowego wnioskowym trybem ścigania”.

Jerzy Skorupka w artykule *Przestępstwo udaremniania egzekucji oraz udaremniania lub uszczuplenia zaspokożenia wierzycieli* (Przeгляд Sądowy 2001, nr 11–12) twierdzi, iż określenie w art. 300 § 2 k.k. typu przestępstwa skutkowego jest mankamentem. Wyraża przy tym pogląd, iż: „wprowadzenie w tym typie czynu skutku w postaci udaremnienia lub uszczuplenia zaspokożenia swojego wierzyciela ocenić należy zdecydowanie negatywnie”. Jak twierdzi, konstrukcja typu czynu zabronionego zawarta w art. 300 § 2 k.k. nie zapewnia wierzycielowi odpowiedniej ochrony przed zabiegami nie-

uczciwych dłużników. J. Skorupka podkreśla, że nie tylko treść tego przepisu nasuwa wątpliwości interpretacyjne, ale zawęża ponadto pole kryminalizacji. W artykule zawarty został postulat *de lege ferenda*, aby wyeliminować z opisu czynu określonego w art. 300 § 2 k.k. znamiona „udaremnia lub uszczupla zaspokożenie swojego wierzyciela” i poprzestać na bezskutkowym typie czynu. Autor prezentuje także własną propozycję co do brzmienia tego przepisu.

Monika Zbrojewska w artykule *Dobrowolne poddanie się karze w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego* (Przeгляд Sądowy 2001, nr 11–12) przedstawia na wstępie kodeksową konstrukcję dobrowolnego poddania się karze. Dalej zaprezentowane zostały orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczące tej instytucji procesowej opatrzone komentarzem.

Andrzej Zachuta w opracowaniu *O niektórych regulacjach prawnych i terminologii związanej z tymczasowym aresztowaniem* (Przeгляд Sądowy 2001, nr 11–12) przedstawia uwagi dotyczące niektórych wątpliwości interpretacyjnych, jakie nasuwają się przy stosowaniu tymczasowego aresztowania i mają istotne znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. Zasadniczym zagadnieniem jakie zdaniem autora nasuwa się na gruncie obowiązujących przepisów jest rozstrzygnięcie czy przedłużenie obejmuje swym zakresem znaczeniowym „stosowanie” i „dalsze stosowanie”, jak również, czy mieści się w nim określenie utrzymania aresztowania. Posumowując rozważania A. Zachuta stwierdza, iż: „w każdej innej sytuacji, poza wymienioną w artykule 334 k.p.k. w razie dalszego stosowania tymczasowego aresztowania, obowiązkiem sądu jest oznaczenie terminu aż do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie — *ergo* dopiero uprawomocnienie się orzeczenia zwalnia z tego obowiązku. Zakończenie postępowania przed sądem odwoławczym wobec tymczasowego aresztowanego nie zwalnia natomiast w ogóle od wypowiedzenia się na temat stosowania tego środka i jeżeli nie zostanie uchylony lub zmieniony — należy zdecydować, tym razem już bezterminowo, o dalszym jego stosowaniu, które *ex lege* będzie się rozciągało do rozpoczęcia wykonania kary (art. 249 § 4 k.p.k.)”.

Ryszard Jaworski w artykule *Przewaga ekspertyzy poligraficznej nad traseologiczną w sprawie o podwójne zabójstwo* (Przeгляд Sądowy 2002, nr 2) wskazuje, iż aktualne unormowanie Kodeksu postępowania karnego powoduje, że ekspertyzy poligraficzne przeprowadzane są obecnie rzadko, także w ramach czynności operacyjnych. Z uwagi na zarzuty jakie stawiane są wobec poligrafu, autor stawia pytanie o kryterium prawdziwości twierdzeń naukowych, czy należy brać pod uwagę introspekcje i przypuszczenia, czy zweryfikowane fakty oraz parametry zmierzone za pomocą instrumentów. Jak zauważa, praktyka wymiaru sprawiedliwości dowodzi, iż ekspertyza

poligraficzna może być bardziej wiarygodnym dowodem od dowodów rzeczowych i łańcuchu poszlak. Autor opisuje kasus, w którym badania poligraficzne pozwoliły na uniknięcie odpowiedzialności karnej przez niewinną osobę, podejrzaną o podwójne zabójstwo na tle seksualnym. Przy czym sam podejrzany nie został poddany temu badaniu. W opracowaniu wyrażony został pogląd zdecydowanie popierający możliwość zastosowania poligrafu w postępowaniu karnym. Zdaniem autora ekspertyza pligraficzna nie jest wcale gorsza od innych „klasycznych” ekspertyz. Co więcej, przytoczony kasus skłania do refleksji nad aktualną wartością identyfikacyjną śladów obuwia oraz rolą organu procesowego w ocenie ekspertyz.

Leon Chełmicki–Tyszkiewicz w artykule *Czy i jak zmienić aktualną politykę karną* (Przeгляд Sądowy 2002, nr 3) przedstawia fakty oraz rozważania pozwalające na wyciągnięcie pewnych wniosków i sformułowanie stosownych postulatów legislacyjnych i praktycznych w odniesieniu do aktualnej polityki karnej. Autor krytycznie ocenia obecną politykę karną, negując w szczególności zbyt powszechne stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Jak twierdzi, instytucja ta jest prawie bezwarunkową ulgą, a w sytuacji rosnącej fali przestępczości jej stosowanie jest mało przydatne. W artykule zawarty został postulat wprowadzenia instytucji warunkowego zawieszenia wykonania części kary pozbawienia wolności. W konkluzji autor odpowiada na pytanie dotyczące surowości prawa cytując A. Siemaszkę: „dylemat karać łagodnie czy surowo nie istnieje, po prostu należy karać sensownie”. Polityka karna winna być stanowcza i nie można jej „rozmywać” przez zbyt częste stosowanie gestów w postaci ulg, które są praktycznie bezwarunkowe. Ponadto „represja ta musi być rozsądnie miarkowana, aby jej surowość nie przekraczała limitu wyznaczonego przez potrzeby społeczne i obowiązek poszanowania godności człowieka, a także, aby nie groziła niewydolnością systemu penitencjarnego”.

Sonia Słabicka w opracowaniu *Wymiar kary w sprawach o zabójstwo w latach osiemdziesiątych i w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych* (Przeгляд Sądowy 2002, nr 3) wskazuje, że od 1990 r. nastąpił gwałtowny wzrost liczby popełnianych zabójstw. Celem udzielenia odpowiedzi na pytanie czy wzrostowi temu towarzyszy liberalizacja orzekanych kar i czy ewentualna liberalizacja znajduje uzasadnienie w zmianie charakteru popełnianych zabójstw autorka dokonała analizy: 1) ogólnopolskich danych dotyczących kar orzekanych za zabójstwo w latach 1980–1995, które zawarto w Roczniku Statystycznym, 2) akt sądowych w sprawach o zabójstwo, jakie były przedmiotem postępowań w Sądach Wojewódzkich w Bielsku–Białej, Częstochowie oraz Katowicach w latach 1985 i 1995. Omówione zostały także nastę-

pujące zagadnienia: a) usiłowanie a dokonanie czynu, b) wysokość kary a płeć sprawców, c) wysokość kary a uprzednia karalność, d) wysokość kary a wiek, e) kwalifikacje uprzywilejowane a wymiar kary, f) nadzwyczajne złagodzenie kary, g) motywy zabójstw a wymiar kary

Oktavia Górniok w artykule *Z problematyki prawnokarnej prania pieniędzy na tle ustawy z dnia 16 listopada 2000 r.* (Przeгляд Sądowy 2002, nr 4) zwraca uwagę na niektóre problemy, jakie istnieją czy też pojawiają się w aktualnym stanie prawnym. Autorka stwierdza, iż tendencje zmian wprowadzonych w odniesieniu do klasycznego lub bezpośredniego prania pieniędzy należy ocenić pozytywnie. Można je również określić jako upraszczanie konstrukcji prawnej i poszerzanie zakresu penalizacji prania pieniędzy. Wskazano tu na takie rozwiązania jak: a) rezygnacja z wymaganego dotąd pochodzenia przedmiotów czynności wykonawczej ze „zorganizowanej przestępczości”, b) wzbogacenie katalogu przestępstw, z których pochodziły prane pieniądze i opatrzenie go określeniem „w szczególności”, co umożliwia jego odpowiednie uzupełnienia, c) zastąpienie zwrotu „przestępstwo” określeniem „czyn zabroniony”. Na tle nowego stanu prawnego istotne znaczenie mają zdaniem O. Górniok następujące problemy: 1) nowy problem ustalania stosunku pomiędzy niektórymi przepisami karnymi ustawy a przepisami zawartymi w obowiązującym Kodeksie karnym, 2) istniejący już uprzednio problem wątpliwości związanych z pojęciem „pracownik” w kontekście obowiązujących przepisów, 3) kwestia relacji okoliczności, które wzbudzają uzasadnione podejrzenie przestępczego pochodzenia pranych wartości do ich rzeczywistego pochodzenia. Zagadnienia te zostały w artykule poddane analizie.